

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

212 פ"ק ע"ב וי"ט ת"ש ח' ה' ת"ש
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: מדוע יבוא המשיח בעת מנחה של שבת?

רבותינו זכרונם לברכה, שנתקנה בשביל המתאחרין בבית הכנסת שבשדה, אלא באמת יש בה צורך גדול על פי הסוד, והוא במקום החזרה, לכן גם אם מתפללין ציבור בבית חתנים ואבלים וכיוצא, שאין שם ספר תורה, חייבין לומר ברכה מעין שבע, וכן פשט המנהג בעיר הקודש ירושלים, לאומרה בכל מקום שמתפללים בעשרה, אף על פי שאין שם ספר תורה, וזה המנהג נתפשט מזמן רבינו הרש"ש ז"ל, וכמו שכתב בספר פרי האדמה, וכן הנהגתי פה עירנו יכוננה עליון אמן, בעזרת השם יתברך. ע"כ.

וכן עליית העולמות נמשכת בתפילת שחרית של שבת של בתפילת לחש והן בתפילת החזרה, ואחר כך בתפילת לחש של מוסף ובחזרה.

ובתפילת מנחה של שבת בחזרה, העולמות עולים עד הכתר למקום הגבוה ביותר, עד י"ג תיקוני דיקנא דתיקא קדישא. וכתב הרב חמדת ימים (דף צ"ח ע"ב) וז"ל: "אין לך שעה בעולם עת רצון ורחמים כאותה שעה לקיבול התפלות ולתיקון עון קלקלת כוונת התפלות ביתר הימים אשר נפסלו מהיכנס אל הקודש פנימה, ועתה אם יתאמץ בכוונתו בתפלה זו בגילוי רצון עילאה דאשתכח רוגזא ומתקבלא צלותא וימצא מזור וארוכה לו עלתה להתקבל יתר תפלות אשר לא נתקבלו לו עד עתה מחסרון הכוונה או מהיותם נאמרות שלא עם הציבור." עכ"ל.

וכתב בספר חרדים (פרק ע"א), שלכן אומרים בתפילת מנחה את הפסוק "ואני תפילתי לך ה' עת רצון", כי אין לך עת רצון בכל השבוע כמו הזמן הזה. וכך כתב רבינו יוסף חיים ז"ע, בספרו בן איש חי (שנה שניה - פרשת חיי שרה סעיף א'): טעם לאמירת פסוק ואני תפילתי לך ה' עת רצון במנחת שבת, מפני כי בחול בעת המנחה הוא עת צרה, שמתגלין דינים קשים, אבל בעת מנחת שבת מתגלה בחינת הכתר העליון, ומתפשט אור עליון הנקרא רצון, ועל ידי כן נכפפים ונכנעים הדינין והגבורות, ולכן נקרא עתה עת רצון, וכנזכר בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות. עכ"ל.

וצריך להבין, מה מעלת זמן מנחה של שבת שזוכים להגיע בו למקום גבוה ונישא כל כך?

אלא שבמנחה של שבת כל יהודי ויהודי זועק מנהמת ליבו: "אתה אחד ושמן אחד".

שבת קודש הוא יום האמונה, כמובא בילקוט שמעוני פרשת כי תשא (סוף רמז ש"ז): ולא עוד, אלא כל מי שמשמר את השבת, מעיד על מי שאמר והיה העולם, שברא עולמו בשה ונח בשביעי, וכן הוא אומר (ישעיה מ"ג, י') "ואתם עדי נאום ה' ואני אל". ע"כ. א"כ עצם שמירת השבת מעידה על הקב"ה שברא את העולם. אולם החינוך (מצוה ל"ב) מוסיף שסיבת הציווי על המנוחה בשבת, כדי שנהיה פנויים מעסקינו לכבוד היום, ולקבוע בנפשתינו אמונת חידוש העולם, שהוא חבל המושכת כל יסודי הדת. ע"כ עיי"ש שהאריך. ולכן כל המחלל את השבת ככופר

הגמרא במסכת ראש השנה (לד:) אומרת, שתקנו אנשי כנסת הגדולה, שאחר שיתפללו היחידים את תפילת הלחש של שמונה עשרה, יחזור החזן על התפילה בקול רם, כדי להוציא ידי חובת התפילה את אלו שאינם בקיאים ואינם יודעים להתפלל בכוחות עצמם. ואע"פ שבימינו יש לכל אחד סידור וכל אחד יודע לקרוא, ודאי שאין שם אחד שצריך לצאת ידי חובת הש"צ בכל זאת תקנת חכמים לא זזה ממקומה. שכן הוא הכלל, שאחר שתקנו חכמים דבר, אינם נותנים אותו לשיעורים. וכך פוסק השו"ע (סימן קכ"ד סעיף ג'), שקהל שהתפללו וכולם בקיאים בתפילה אעפ"כ ירד ש"צ וחוזר להתפלל כדי לקיים תקנת חכמים.

אלא שכתב רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן איש חי (שנה ראשונה פרשת תרומה סעיף ב'): אף על גב דטעם הפשטי של החזרה הוא להוציא מי שאינו בקי, אין זה עיקר הטעם, דבזמן הזה כמעט בטל טעם זה, דהכל מתפללין בסידורים, והמתפלל בעל פה בקי הוא, ואם יש עם הארץ לגמרי, הנה זה עומד כאבן ולא תועיל לו החזרה שאינו נותן לב עליה, מאחר דאין מבין כלום, אך באמת טעם העקרי של החזרה הוא שמבואר בדברי רבינו האר"י ז"ל על פי הסוד, ומפורש בספר הכוונות, דבחזרת התפלה חוזרים ונעשים כל התיקונים שנעשו בתפלת לחש, אלא דהחזרה היא מגעת במקום עליון וגבוה יותר ממקום שמגעת שם תפלה דלחש, וזה הטעם דתפלת לחש צריך לדקדק מאד לאומרה בלחש, והקפידו בזוהר מאד על המרים קולו בתפילתו, מפני הפחד מן הקליפות שלא יתאחזו בה, אבל חזרה להיותה במקום עליון וגבוה, אין אחיזה לקליפות שם, לכן אומרים אותה בקול רם באין פחד, ולפי זה משני דברים תוכל להבין מעלת החזרה, האחד דאומרים אותה בקול רם, והשני דלא ניתן רשות ליחיד לחזור התפלה, כי אם דוקא לציבור שהם עשרה.

שואל הרב חיד"א בספרו ברכי יוסף, מדוע בערבית לא תיקנו חזרת הש"ץ? ותירץ, כיון שמעיקר הדין היה תפילת ערבית רשות, לא תקנו בה חזרת הש"ץ. שכן אם הוא בקי יודע את התפילה ואינו צריך חזרת הש"ץ ואם אינו בקי הולך לפי השיטה שתפילת ערבית רשות ואינו צריך להתפלל.

אולם כל זה לפי טעם הפשט שנתקנה חזרת הש"ץ בשביל אלו שאינם יודעים להתפלל, אבל לפי הקבלה שהטעם לחזרת הש"ץ משום שהתיקון שלה גבוה יותר, זהו דוקא בשחרית ובמנחה שיש בה עליית העולמות אולם בתפילת ערבית אין עליית העולמות ולכן אין צורך בחזרה.

אולם שונה הדבר בתפילת ערבית של ליל שבת, כי שם יש עליית העולמות החל מתחילת ערבית של ליל שבת, לכן יש צורך לעשות חזרה ולכן נתקנה תפילת מעין שבע, כפי שכתב בשער הכוונות (דף ע' ע"ב) שהיא מעין חזרת העמידה. משום כך כתב רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן איש חי (שנה שניה פרשת וירא סעיף י'), ברכה מעין שבע, אין עיקר טעם שלה הוא מה שאמרו

במעשה בראשית (עירובין סט; וחולין ה). ועיי' בכוזרי (מאמר ב' פרק נ), דרך ע"י שמירת שבת יכול להגיע לאמונה.

נמצא כי בשבת קודש מגיע היהודי למעלות במידת האמונה, וכך עולה ומתחזק במשך יום השבת, עד שלקראת סוף השבת מגיע לדרגת האמונה הגבוהה ביותר, ולכן הוא אומר בתפילתו: "אתה אחד ושםך אחד", היינו שמגיע להכרה ביחודו ובאחדותו יתברך שמו.

מעשה כיון שכל יהודי ויהודי בשבת קודש זוכה להגיע לדרגת אמונה גבוהה זו, זוכה יחד עם זה להעלות את כל העולמות למקומות גבוהים, ולקבל שפע רב, כי הכל תלוי במידת האמונה.

בזה נבין מה שכתב בשער הכוונות (דף ע"ה ע"ג), שבעת מנחה של שבת, מגיעים העולמות למצב שהיה בעת אדם הראשון קודם החטא. ולדרכינו יש לפרש, שחטאו של אדם הראשון היה בכפירה, כמו שאומרת הגמרא בסנהדרין (לה). שאדם הראשון מין היה. היינו היה לו חסרון באמונה, והתיקון לחטאו של אדם הראשון, הוא על ידי חיזוק באמונה. ולכן בזמן מנחה של שבת שמגיעים למעלת האמונה הגבוהה ביותר, זוכים להביא את העולמות למצב שהיה אצל אדם הראשון קודם החטא.

בזה נבוא ונבאר עוד, מה שכתב בשיבולי הלקט (סימן קכ"ו) בשם הר"ר נתן ב"ר מכיר ז"ל "למה אומרים במנחת שבת ואני תפילתי? לפי שצרה אחרונה שלא נהייתה מעולם כמוה תהיה בעקבי הקץ תשעה חודשים כמ"ש (מ"כה ה' ב') "לכן יתנם עד עת יולדה ילדה", והיום האחרון תכבד הצרה מכל שלפניה ויום שבת יהיה, וכל היום תהיה הצרה עד עת מנחה. ואז יהיו ישראל נענים בשמחה בשעת מנחה, ומיד יבא משיח ויושיענו. הה"ד "בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך" (ישעיה מ"ט, ח) במנחה שהוא עת רצון עניתיך וביום שבת שהוא יום ישועה עזרתיך והיינו דכתיב "בשובה ונחת תושעון", כלומר ביום נחת תושעון שבו תגאלו ותפלת מנחה קורא עת רצון שגם אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר "ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו".

ויש לפרש שביאת המשיח תלויה בתיקון חטאו של אדם הראשון, ולכן ביאת המשיח תלויה באמונה וכמ"ש "כ הזה"ק (פרשת שמות דף ז:): זקף ר"ש ידיו ובכה ואמר: "ווי מאן דיזדמן בההוא זימנא" - מסכן הוא זה שיזדמן באותה תקופה, זה אמר רשב"י כשראה ברוח קודשו את התקופה, ומסיים רשב"י: "וזכאה איהו מאן דיזדמן בההוא זימנא במהימנותא", כלומר מאידך, אשרי חלקו של זה שיזדמן באותו זמן - באמונה. וכך מובא במדרש תנחומא (פר' בשלח סי' י'): ואין הגלויות עתידות להיגאל אלא בשכר אמנה, שנאמר (שיר השירים ד', ח) "אתי מלבנון כלה, אתי מלבנון תבואי, תשורי מראש אמנה וגו'".

והנה מובא בפרי עץ חיים (שער השבת פרק י"ז), שלושת סעודות שבת כנגד שלשת האבות, סעודת ליל שבת כנגד יצחק אבינו ע"ה, וסעודה שניה של יום שבת בבוקר כנגד אברהם אבינו ע"ה וסעודה שלישית כנגד יעקב אבינו ע"ה.

נמצא כי זמן זה המסוגל להגיע לשלמות האמונה ולביאת המשיח, הוא זמנו של יעקב אבינו עליו השלום. אשר היה עמוד האמונה, שכן מכל האבות הוא סבל לרוב, כפי שאמר לפרעה: "מעט ורעים היו ימי שני חיי". ובכל זאת היה מתחזק תמיד באמונה ובבטחון בה'.

וכך כתב המבי"ט בספרו בית אלקים (שער התפילה פרק י"ח) וז"ל: וענין כוונת תפילת יעקב אבינו בזה המקום, הוא תפילה על גלותינו זה האחרון, כי גלות מצרים וגאולתן היה מצד אברהם, וגלות בבל וגאולתן מיצחק, וגלות זה וגאולתנו מצד יעקב וכו'. עכ"ל.

ועפ"ז אפשר לפרש, את פגישת יעקב עם יוסף "וירא אליו ויפול על צואריו ויבך על צואריו עוד", ופירש רש"י: שיוסף בכה, אבל יעקב לא בכה אלא קרא קריאת שמע. והנה, על הפסוק "ויפול על צוארי בנימין ויבך". פירש רש"י: על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן להיחרב. כך גם אצל יעקב ויוסף "ויפול על צואריו ויבך על צואריו עוד" שבכה יוסף על גלותו של יעקב היא הגלות השלישית (שג' אבות כנגד ג' גלויות, עי' מה שכתבנו בזה בפר' וישלח אות ל"ג), ובכה על כל הצער שיהיה לישראל עד ביאת המשיח ובניית ביהמ"ק. ואילו יעקב קרא קריאת שמע ללמדו, שהפתרון לגלות תלוי באמונה, שע"י האמונה יגאלו.

בזה נבוא ונבאר את דברי רש"י בפרשת בחוקתי כתב רש"י: בחמשה מקומות נכתב מלא ואלהו חסר, בחמשה מקומות

יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו.

וצריך להבין מדוע מכל האבות הוא יעקב הוא זה שדואג לגאולת בניו? אולם כיון שגאולת ישראל תלויה באמונה, ונאמר "תתן אמת ליעקב", יעקב הוא כנגד האמונה, לכן על ידו יזכו ישראל לגאולה. וזה הטעם שנטל דוקא את האות ו', שכן האות ו' היא כנגד ששת ימי המעשה, בהם עומד היהודי בפני נסיונות באמונה, וכשמחזק את עצמו ומתגבר על נסיונותיו מתקן את האות ו'.

בזה נבוא ונבאר מדרש פליאה שמביא הילקוט ראובני: "ויקח מן הבא בידו מנחה - נשר שלח לו". וכבר הבאנו בעבר כמה וכמה תירוצים מדוע בחר לתת לו נשר. אולם עתה יש לבאר, שיעקב אבינו רצה לסמן בזה לעשו הרשע שכלל אין לו מה לפחד ממנו, שכן דרכו של הנשר שמגן על גוזליו, כמאמר הפסוק בשירת האזינו: "כנשר יעיר קינו על גזוליו ירחף יפרוש כנפיו יקחהו, ישאהו על אברתו" כשבא ליטל ממקום למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות; לפי ששאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר; אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על כנפיו, אומר 'מוטב שייכנס החץ בי ולא ייכנס בבני'.

לכן הגמרא בשבת (לג:) דורשת על הפסוק "ויחן את פני העיר" - מטבע תיקון להם. מסביר רבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן יהודע וז"ל: ולמ"ד מטבע תיקון להם מפורש בשם הגאון בעל נודע ביהודה ז"ל דודאי היה להם מטבע ורק חידש להם שיעשו את המטבע עגול ולא מרובע, כדי שבזה יזכור בעל הממון שגלגל הוא שחוזר בעולם ולא יתגאה בממונו, על דרך שאמרו למה נקראו זוזים שזזים והולכים מזה לזה. ע"כ. הגמרא מספרת במסכת שבת דף קנ"א ע"ב שרב חייא אמר לאשתו, שאם יבוא עני לבקש לחם שתמהר לתת לו, כדי שאם הבן שלנו יבקש גם לו ימהרו לתת. שאלה אשתו: "האם אתה מקלל אותי?" אמר לה "גלגל חוזר בעולם". יעקב אבינו עמדו האמונה לא די לו שהוא מאמין ובוטח בה', הוא מלמד זאת גם את האחרים.

לכן הגמרא בבבא מציעא (פד:) אומרת, ששופריה דיעקב אבינו כשופריה דאדם הראשון, כיון שיעקב אבינו על ידי מידת האמונה תיקן את חטאו של אדם הראשון אשר מין היה, ונכשל במידת האמונה.

"להתענג בתענוגים"

מאגר השיעורים של

הרב איתי בן אהרן שליט"א

חייגו: 0772618021

לשיעורים על תנאים ואמוראים הקש שלוחה 3

לשיעורים על פרשת וישלח הקש שלוחה 118

לשיעורים על סידור התפילה: הקש 55

בברכת שבת שלום ובשורות טובות.